

REHBERLİK

YETENEK, DEĞER, İLGİLERİMİN

- *FARKINDA MIYIM?*

OCAK 2021

YETENEK NEDİR?

- *Genlerimizin bize getirdiği avantaj mıdır?*

Bu konuda bilimsel arařtırmalar halen sürmektedir.

Yaygın bulunan sonuç genlerimizin etkisinin bulunduğu ancak tamamen etkili **tek faktör olmadığı** yönündedir.

YETENEK NEDİR?

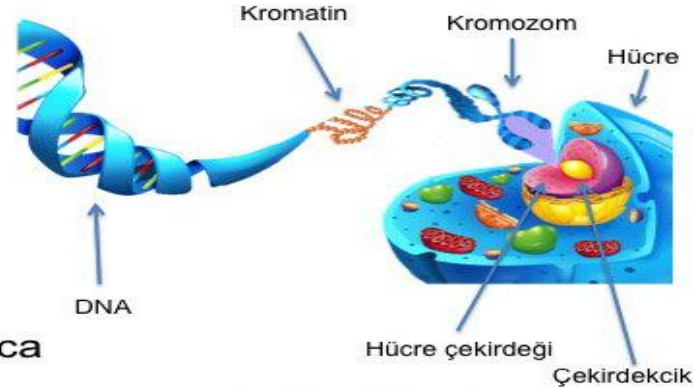
- *O zaman genlerimiz ne kadar etkili?*

Genetik, henüz tam olarak etkisini belirleyemese de yine yaygın kanı olarak kalıtımın yeteneklerimizin temelini oluşturduğunu iddia etmektedir.

Gen, canlının kalıtsal özelliklerinden herhangi birini taşıyan DNA parçasıdır.

DNA, canlılardaki her türlü biyolojik işlemlerin şifresini taşıyan genleri oluşturur.

Genom, bir organizmanın DNA'sında kayıtlı genetik bilgilerin tamamıdır, yani kısaca DNA dizisidir.

YETENEK NEDİR?

- *Temeli kalıtımsa geri kalan kısmı nedir?*

Geriye kalan kısmı yaşam boyunca gelişimdir.

İnsan sosyal bir varlık olarak **çevreden** oldukça etkilenmektedir.

Bebeklik dönemlerinden itibaren **öğrenme** çoğunlukla sosyal etkileşimlerle gerçekleşir.

YETENEK NEDİR?

- *Sorunun özüne dönersek*

Yetenek, kalıtımın temel oluşturduğu, **çalışmanın** ortaya çıkardığı ve belirginleştirdiği eylemlerimizdir.

Alıştırma

2. *isim* Bir beceriyi, bilgiyi kazanmak için yapılan tekrar, temrin, talim, egzersiz.

TÜRK DİL KURUMU
GÜNCEL TÜRKÇE SÖZLÜK

HER İNSAN YETENEKLİ MİDİR?

- *Yoksa her yetenek her insanda bulunmaz mı?*

Yetenek dediğimiz kavramın çalışmayla ortaya çıkarıldığını, geliştirildiğini kabul ettiğimizde;

her insanın belli başlı bir ya da birden fazla alanda yeteneği bulunduğunu da kabul etmemiz yanlış olmaz.

HER İNSAN YETENEKLİ MİDİR?

- *Gardner haklı mı?*

Howard Earl Gardner, Amerikan Psikolog.

Gardner “Çoklu Zeka” teorisini ortaya atmıştır.

Teoriye göre insanlarda **9 ayrı zeka alanı** bulunmaktadır.

HER İNSAN YETENEKLİ MİDİR?

- *Hepimiz için bir alan bulunur mu?*

➤ “Çoklu Zeka” teorisindeki zeka alanları

BEDENSEL- KİNESTETİK ZEKA	KİŞİLERARASI- SOSYAL ZEKA	BENLİK BİLGİSİ
MANTIKSAL- MATEMATİKSEL ZEKA	MÜZİK-RİTMİK ZEKA	GÖRSEL-UZAYSAL ZEKA
SÖZEL-DİLBİLİMSEL ZEKA	DOĞACI ZEKA (GARDNER'İN SONRADAN EKLEDİĞİ ALAN)	VAROLUŞSAL YAPI (GARDNER ZEKA ALANI DEMESE DE ÖNEMİNİ VURGULAMIŞTIR)

HER İNSAN YETENEKLİ MİDİR?

- *Ben hangi zeka alanında bulunuyorum?*

➤ **Bedensel-kinestetik zeka**

Kişinin bedeninin farkında olması ve fiziksel hareketlerdeki ustalığı ifade eder.(Bacanlı, 2002)

İlgili Davranışlar:

- ✓ Bedensel hareketlerini kontrol edebilir,
- ✓ Sportif çalışmalarda başarılıdır,
- ✓ Bedensel etkinlikler yoluyla bedeninin farkındadır,
- ✓ Yüz-beden ifade yollarını ustalıkla kullanabilir,
- ✓ El-parmak koordinasyonunda beceriklidir.

HER İNSAN YETENEKLİ MİDİR?

- *Ben hangi zeka alanında bulunuyorum?*

➤ **Kişilerarası-sosyal zeka**

Bu zeka türü daha çok iki kişi arasındaki ilişkide ve iletişimde ortaya çıkar. Etkili konuşma, etkili dinleme, birlikte çalışma gibi etkinlikleri kapsar.(Bacanlı, 2002)

İlgili Davranışlar:

- ✓ Sözlü ve sözsüz iletişimde beceriklidir,
- ✓ Sosyal ortamlarda bulunmayı sever,
- ✓ Arkadaşlarıyla iyi geçinir,
- ✓ Başkalarının davranışlarının ardındaki niyetleri fark eder,
- ✓ Grupta canlılık ve hareket getirir,
- ✓ Başkalarıyla işbirliği içinde çalışabilir.

HER İNSAN YETENEKLİ MİDİR?

- *Ben hangi zeka alanında bulunuyorum?*

➤ **Benlik Bilgisi**

Bu zekaya sahip kişiler kendilerini nesnel bir şekilde değerlendirebilir ve denetleyebilirler. Kendinin, yani ne olduğunun, ne yaptığının, ne istediğinin, ne yapması gerektiğinin farkındadır.(Bacanlı, 2002)

İlgili Davranışlar:

- ✓ Bir konu üzerinde yoğunlaşabilir,
- ✓ Neyi nasıl yaptığının farkındadır,
- ✓ Farklı duygularının farkındadır ve farklı şekillerde ifade edebilir,
- ✓ Derin düşünme becerilerine sahiptir,
- ✓ Kendine güvenir,
- ✓ Kendi özelliklerinin farkındadır.

HER İNSAN YETENEKLİ MİDİR?

- *Ben hangi zeka alanında bulunuyorum?*

➤ **Mantıksal-matematiksel zeka**

Tümevarım ve tümdengelim yoluyla çıkarsamalarda bulunabilmeyi, sayı ve kavramları ustaca kullanabilmeyi ve neden-sonuç ilişkilerinde duyarlı olmayı ifade eder.(Bacanlı, 2002)

İlgili Davranışlar:

- ✓ Soyut modelleri tanıyabilir,
- ✓ Tümevarım ve tümdengelim yöntemlerini kullanabilir, ilişki ve bağlantıları kolayca bulur,
- ✓ Matematiksel problemleri çözebilir ve bundan haz duyar,
- ✓ Satranç gibi zihinsel beceri gerektiren oyunları sever,
- ✓ Deney yapmaktan hoşlanır.

HER İNSAN YETENEKLİ MİDİR?

- *Ben hangi zeka alanında bulunuyorum?*

➤ Müzik-ritmik zeka

Seslere karşı duyarlılığı ve ses tonlarını tanımayı ifade eder. İnsan sesi, doğal sesler, müzik aletlerinin seslerindeki değişiklikleri, farklılaşmaları kolayca fark edebilir.(Bacanlı, 2002)

İlgili Davranışlar:

- ✓ Şarkıların ritm ve seslerini hatırlayabilir,
- ✓ Seslere karşı duyarlıdır,
- ✓ Güzel şarkı söyler,
- ✓ Bir müzik aleti çalabilir,
- ✓ Sık sık kendi kendine şarkı mırıldanır,
- ✓ Bir şarkı duyduğunda gerek sesiyle, gerek ritm tutarak eşlik eder.

HER İNSAN YETENEKLİ MİDİR?

- *Ben hangi zeka alanında bulunuyorum?*

➤ Görsel-uzaysal zeka

Nesneleri görebilme ve görselleştirmeye dayanır. Zihninde çeşitli nesnelere tasarlayabilir. Etrafını iyi gözler, farklılık ve benzerliklere duyarlıdır.(Bacanlı, 2002)

İlgili Davranışlar:

- ✓ Hayal gücünü iyi kullanır,
- ✓ Zihinsel resimler çizmekten hoşlanır,
- ✓ Resim ve grafiklerle uğraşmayı sever,
- ✓ Üç boyutlu modeller oluşturmayı sever.

HER İNSAN YETENEKLİ MİDİR?

- *Ben hangi zeka alanında bulunuyorum?*

➤ **Sözel-dilbilimsel zeka**

Sözel zeka, kişinin dili ve sözlü veya yazılı olarak iyi kullanabilmesidir. Kişinin dili imla ve ifade kurallarına uygun bir şekilde kullanabilmesi ve bu yolla düşünce ve bilgilerini başkalarına aktararak onları gerektiğinde ikna etmesi gibi davranışları kapsar.(Bacanlı, 2002)

İlgili Davranışlar:

- ✓ Başkalarını konuşarak ikna edebilir,
- ✓ Açıklama yapmayı, öğretmeyi sever,
- ✓ Espri yapar,
- ✓ Hafızası güçlüdür,
- ✓ Duyduğu şeyleri yorumlamaktan hoşlanır,
- ✓ Okumayı sever.

HER İNSAN YETENEKLİ MİDİR?

- *Ben hangi zeka alanında bulunuyorum?*

➤ Doğacı zeka

Doğayı tanıma ve anlama, ekolojik sistemi tanıma, canlıları ve canlı işleyişleri takip etme, sınıflandırma gibi eylemler öne çıkmaktadır.

HER İNSAN YETENEKLİ MİDİR?

- *Ben hangi zeka alanında bulunuyorum?*

➤ **Varoluşsal yapı**

Bu alanda arařtırmalar halen sürmektedir.

Genel anlamda varoluş süreçleri, öncesi-sonrası, varoluşun neden-sonuç ilişkileri ve bunları kapsayan düşünce sistemleri üzerinde ehlileşme yönelimi olarak bahsedilmektedir.

HER İNSAN YETENEKLİ MİDİR?

- *Çoklu zeka çoklu yetenek anlamına gelir mi?*

➤ Gardner çalışmalarını **zeka** üzerinde yapmış gibi görünse de yola çıktığı nokta zeka-yetenek ilişkisidir.

EKSİK KANI

Zeki insan çok yeteneklidir.

GELİŞMİŞ KANI

Öne çıkan zeka alanında yeteneğin gelişimi zeka alanına paralel şekilde değişim gösterir.

HER İNSAN YETENEKLİ MİDİR?

- *Zeka, geliştirilen yetenekler bütünü müdür?*

➤ Gardner'ın genel anlamda bahsettiği şeyi şöyle özetleyebiliriz:

İnsan zekası tek faktörlü gelişim yönünde değerlendirilmemeli, gelişim göstermeyen alanlara karşılık öne çıkan/çıkabilecek yeteneklerin her insanda farklı düzeylerde bulunduğudır.

HER İNSAN YETENEKLİ MİDİR?

- *Zeki insan yeteneksiz olabilir mi?*

➤ Dikkat edilmesi gereken kısım, zekanın gelişmiş olan alanında yeteneğin ortaya çıkışıdır.

➤ Öykü yazmakta çok başarılı biri satranç oynamakta zorlanabilir.

➤ Çok iyi keman çalabilen birinin keman üretiminde de başarılı olacağı söylenemez.

HER İNSAN YETENEKLİ MİDİR?

- *Okul hayatımız zekamıza göre mi şekilleniyor?*

Küçük yaşlardan itibaren çevreden alınan bilgiler ve kazanılan deneyimler ile yeteneklerimiz **belirginleşme** ya da **sönük kalma** eğilimi gösterir.

Okul hayatı ile genellikle belirginleşen yönlere ağırlık vererek hayatımızı şekillendirmeye çalışırız.

HER İNSAN YETENEKLİ MİDİR?

- *Sorunun özüne dönersek*

Her insan yeteneklidir.

Farklılıklar neyi ne derecede yapabiliyor oluşumuzdur.

Fizik dersinde %10 oranında başarılı iken
Edebiyat dersinde %60 oranında başarılı
olunabilir.

*Bir kişiye illa yetenekli denmesi için o alanda
%100 başarılı olmasına gerek yoktur.*

DEĞER ATIFLARI

- *Kime göre, neye göre?*

Yetenek her insanda bulunduğu gibi **değer** kavramı da her insanda gelişmektedir.

Kelime anlamlarından biri şöyledir:

“üstün nitelik, meziyet, kıymet”

DEĞER ATIFLARI

- *Sadece çevremiz mi değer atfı yapar?*

Sahip olduğumuz değerleri *çevremiz ve biz* oluştururuz.

Yakın çevremiz bizi tanıdıkça değer atıflarını gerçekleştirir.

Örneğin bir babanın oğlundan bahsederken *"oğlum çok iyi bir dinleyicidir."* demesi gibi.

DEĞER ATIFLARI

- *Geriye kendimizi kendimize anlatmak mı kaldı?*

Daha önemli olan kısım ise kendimize yaptığımız atıflardır.

Değerlerimizi gerek çevreden ilk alınan değerlendirmeler ile gerek tek başımıza *benliğimizle* atfedebiliriz.

DEĞER ATIFLARI

- *Egoistlikle arasında kalın bir çizgi var.*

Arkadaş arası sohbette “*bak futbolu çok severim çok da iyi oynarım, uzun süre tempolu koşabilirim.*” cümlesi kendimize atfettiğimiz bir değeri göstermektedir.

Değerleriniz için genel anlamda **yapmakta kendinize güvendiğiniz** ve **daha rahat şekilde gerçekleştirebildiğiniz, yapmaktan hoşlandığınız** eylemlerin üzerine gitmelisiniz.

DEĞER ATIFLARI

- *Atıflarım olmak istediklerimi mi ifade etmeli?*

Kendimize

*kendi davranışlarımızı gözden geçirerek
duygularımızı irdeleyerek
insanlar ile olan iletişimimizi düşünerek
doğaya bakış açımızı geliştirerek
değerler atfedebiliriz.*

*Değerlerimiz nihayetinde olduğumuz gibi
kendimizi anlatabilmelidir.*

MESLEKİ DEĞER

- *Mesleğimin olması gerekenleri nelerdir?*

Mesleki değerlerimizi mesleklerin niteliklerini göz önüne alarak bulabiliriz.

*Genel anlamda **meslekten beklentilerimiz** ve **meslekten alacağımız doyum** mesleki değerlerimizi oluşturur.*

MESLEKİ DEĞER

- *Meslekten beklentilerimi nasıl oluşturabilirim?*

Kendimize bazı soruları yöneltebiliriz.

Örneğin:

- ❖ Açık havada çalışmaktan hoşlanır mıyım?
 - ❖ Ekip çalışmasına yatkın mıyım?
 - ❖ Soyut tasarımlar yapabilir miyim?
 - ❖ İşimde fiziki gücümü kullanabilir miyim?
 - ❖ Sürekli seyahat etmekten hoşlanır mıyım?
- ❖ Düzenli ve keskin çalışma saatlerine göre bir iş beni memnun eder mi?
- ❖ İnsanlarla iletişimin çok olduğu bir iş beni mutlu eder mi?
 - ❖ Bir işin yöneticisi, yürütücüsü olmak hoşuma gider mi?

MESLEKİ DEĞER

- *Mesleğin yapılabilme şartları önemli midir?*

Bu soruları daha da çoğaltmak mümkün.
Anahtar yöntem *mesleğin* **gerçekleşme koşullarına**
yönelik soru sormak.

Mesleki değerlerimiz de yaşantılarımız ve
kişiliğimizle paralel şekilde oluşmaktadır.

Mesela *yardım etmek* bizim için önemli kavram ise
kendimizi öğretmenliğe, psikologluğa, danışmanlığa
daha yakın hissederiz.

MESLEKİ DEĞER

- *Ne olduğundan çok ne işe yaradığına mı bakalım?*

Mesleki değerlerimize ulaşmak için formül kullansak şöyle olurdu:

- ✓ Mesleğin yapılma şartları bana uygunsa,
- ✓ Mesleği yaparken mutlu olacağımızı hissediyorsak,
- ✓ Mesleğin *bana göre* avantajları dezavantajlarından fazlaysa,
- ✓ Mesleğin nasıl yapıldığına merak duyuyorsak

genel hatlarıyla mesleki değerimiz oluşmuştur.

YETENEĞİMİ NASIL ORTAYA ÇIKARABİLİRİM?

- *Bunun için meditasyona gerek var mıdır?*

Esasen kendimizi tanımakla işe başlayacağımız için dikkatimizi kendimize yöneltmek faydalı olacaktır.

Yeteneğin çoğunlukla sosyal öğrenme ile ortaya çıktığını, geliştiğini söylemiştik.

Eğer zaten geçmişimizde yoğun bir sosyal öğrenme gerçekleştiyse kendimizi belli bir alanda yetenekli hissediyoruzdur.

YETENEĞİMİ NASIL ORTAYA ÇIKARABİLİRİM?

- *Peki yetenekli hissetmiyorsak?*

Şimdi “**ilgi**” kavramının üzerinde durabiliriz.

İlginin Türkçede birden fazla yakın anlamı bulunmaktadır.

Bizim *ilgilendiğimiz* ilgi tanımını ise:

“Belirli bir olay veya etkinliğe yakınlık duyma, ondan hoşlanma ve ona öncelik tanıma”

YETENEĞİMİ NASIL ORTAYA ÇIKARABİLİRİM?

- *İllaki bir Őeylere ilgi duymak gerekli midir?*

İnsan genellikle sosyal bir varlık olarak *fiziksel, sosyal ve ruhsal gelişimini* sürdürmektedir.

Yani çoğunlukla bir başkasıyla iletişimde/etkileşimde bulunarak öğrenmelerimizi gerçekleştiririz.

Kalan kısımda ise yalnız olarak nesnelere, olgular, olaylar gibi kavramlarla öğrenme sağlayabiliriz.

YETENEĞİMİ NASIL ORTAYA ÇIKARABİLİRİM?

- *Öğrenme işini konumuza uyarlarsak*

Kendimizi tanımak için de çevremizden başlayarak *dünyamızda* neler olup bittiğini öğrenmemiz gerekir.

Bu işi basite indirgemek istesek herhalde “*Kendime hobi bulmalıyım*” cümlesi ile özetlemek yerinde olabilir.

Hobimizi(ilgimizi, belki de yeteneğimizi) bulmak için **araştırma, öğrenme, deneme** süreçlerini işletmek faydalı olacaktır.

YETENEĞİMİ NASIL ORTAYA ÇIKARABİLİRİM?

- *Kitap okumaya ilgiliyim, yeteneğim nerede?*

Kitap okumak belki yetenek değil ancak *okuduğunu anlama, okuduğunu yorumlama, yazılı ifadeyi çözümleme* birer yetenek örneğidir.

“Sohbet etmekten keyif alıyorum yetenek bunun neresinde?”

Bunu diyen insan büyük ihtimalle *iletişim kurma yeteneğine, sözcükleri doğru kullanma yeteneğine, insanlara yardım etme yeteneğine, empati yeteneğine* sahiptir.

YETENEĞİMİ NASIL ORTAYA ÇIKARABİLİRİM?

- *Müzik dinlemekten nasıl yetenek çıkar ki?*

Yapmaktan hoşlandığınız işler tam anlamıyla yeteneğinizi göstermeyebilir.

Ardında duran o işi yapabilme **potansiyelinize** odaklanın.

Hobiniz müzik dinlemekse seçici bir özellikle sevdiğiniz şarkıları dinleyeceksiniz. Bu seçici(özgün) özelliğinizi alıp bir evin dekorasyon işine uyarladığınızda yetenek halinde karşımıza çıkıyor.

YETENEĞİMİ NASIL ORTAYA ÇIKARABİLİRİM?

- *Sorunun özüne dönersek*

Yeteneklerin ortaya çıkması/belirginleşmesi için *kendimizi ve çevreyi tanımaya, araştırmaya, çevreden deneyim edinmeye* ihtiyaç duyulmaktadır.

Yeteneğin ayırt edici özelliğe kavuşması/geliştirilmesi için ise *çalışmaya(alıştırma)* ihtiyaç duyulmaktadır.

YETENEĞİMİ BANA SÖYLEYEBİLİR MİSİNİZ?

- *Yeteneksizlik yeteneğin kendisi olabilir mi?*

“Deđiřmeyen tek řey deđiřimin kendisidir.”

Heraklitos, Yunan Filozof.

Her řey hareket eder, her řey akar, her řey deđiřir.

Yeteneklerimiz *deđiřimlerimizde* gizlidir.

YETENEĞİMİ BANA SÖYLEYEBİLİR MİSİNİZ?

- *Değişmek için ne lazım?*

- ❖ Bakış açılarımızı artırmak lazım.

- ❖ Merak dürtümüzü kullanmak lazım.

- ❖ Soru sormak lazım.

- ❖ Sorgulamak lazım.

- ❖ Eleştirmek lazım.

- ❖ Bunların sonucunda **düşünce/fikir** üretebiliyorsak bir yeteneğimizin üzerine gitmiş oluruz.

YETENEĞİMİ BANA SÖYLEYEBİLİR MİSİNİZ?

- *Ben bulamıyorum, göremiyorum...*

İnsanın

kendi içine dönmesi,

kendini irdelemesi,

kendini eleştirmesi,

kendini anlaması

hatta

kendini tanıması

tarih boyunca yapmakta zorlandığı konular
olmuştur.

YETENEĞİMİ BANA SÖYLEYEBİLİR MİSİNİZ?

- *Tüm insanların destek almaya ihtiyacı vardır*

❖ Sosyal varlıklarız.

❖ Danışmaya ihtiyaç duyarız.

❖ Bu *danışman* ailenizden biri,
arkadaşlarınızdan biri, öğretmeniniz,
komşunuz olabilir.

*Danışman size ancak sizi yansıtması gerekir,
sizin adınıza karar vermez, sizi yargılamaz.*

YETENEĞİMİ BANA SÖYLEYEBİLİR MİSİNİZ?

- *Sorunun özüne dönersek*

Biri size yeteneğinizi söyleyebilir, bunu görmenizi sağlayabilir.

Ancak nasıl sizin bunu görebilmeniz için **kendinizi tanımanız** gerekiyorsa *danışmanın* da sizi gerçek anlamda tanıması gerekir.

Bu konuda bağımsız yardımcılar olarak günümüzde bazı *envanterler* kullanılmaktadır.

ENVANTERLER

- *Envanterler geleceđime yön mü verebilir?*

❖ **Kuder İlgi Envanteri**
(G.FREDERIC KUDER)

❖ **Strong İlgi Envanteri**
(EDWARD KELLOG STRONG JR.)

❖ **Holland Mesleki Tercih Envanteri**
(JOHN LEWIS HOLLAND)

❖ **Kendini Deđerlendirme Envanteri**
(YILDIZ KUZGUN)

ENVANTERLER

- *Envanterlere nasıl ulaşabilirim?*

- ❖ Bu envanterler *belli bazı ifadeler*e verdiğiniz cevaplara göre sonuç vermektedir.

- ❖ Verdiğiniz cevaplar ifadenin size uygunluğuna göre şekillenmektedir.

- ❖ Bu envanterlerin bir *uzman* tarafından uygulanması gerekmektedir.

- ❖ Psikolog ya da Rehberlik Öğretmenlerinden yardım alabilirsiniz.

ENVANTERLER

- *Önemli hatırlatmalar*

- ❖ Envanterlerde doğru ve yanlış cevaplar bulunmaz.
Size uygun olabilecek seçenekler bulunur.
- ❖ Testlerde doğru ve yanlış cevap bulunur.
- ❖ Yetenek envanterlerinin de tıpkı *zeka testlerinde* olduğu gibi **bilimsel yönü** araştırılmış, uygunluğu kabul edilmiş olması gerekir.
- ❖ Bilimselliği kabul edilmemiş, özellikle *internette* yayımlanan birçok *test (!)* bulunmaktadır.
İtibar etmeyiniz.

REHBERLİK ÖĞRETMENİ

- *Şarköy Anadolu Lisesi*

hasan kurunaz

OCAK 2021